

Talouden ja politiikan vuorovaikutus

Mikko Mattila
Yleisen valtio-opin laitos
KL 2004

Aikataulu

- 30.1. Kurssin esittely / Julkisen sektorin teorian perusteet
- 6.2. Talouspolitiikan yleiset periaatteet
- 13.2. Poliittiset suhdannevaihtelut
- 20.2. Hyvinvointivaltiot 1: synty ja kehitys
- 27.2. Hyvinvointivaltiot 2: Leikkaukset ja kriisit
- 5.3. Talouden globalisaatio: syyt ja seuraukset???
- 12.3. Euroopan yhdentymisen talousnäkökulmasta
- 19.3. ???
- 26.3 Tenti
- 2.4. Ei luentoa
- 9.4. PITKÄPERJANTAI
- 16.4. Ryhmätöiden esittely
- 23.4. Ryhmätöiden esittely

© Mikko Mattila

2

Kurssin yleinen teema

- Poliitiikan ja talouden vuorovaikutus
 - Poliittiset päätökset ovat aina myös taloudellisia päätöksiä
 - Julkisen vallan taloudelliset päätökset ovat aina poliittisia päätöksiä
- Näkökulma vertaileva (*comparative political economy*)

© Mikko Mattila

3

Kurssin yleinen teema

- Tärkeitä kysymyksiä:
 - Miksi toiset poliittiset järjestelmät tuottavat enemmän taloudellista hyvinvointia kuin toiset?
 - Miksi toiset poliittiset järjestelmät tuottavat ”oikeudenmukaisempia” tuotoksia kuin toiset?
 - Manipuloivatko poliittiset päättäjät taloutta saadakseen yksityistä hyötyä?

© Mikko Mattila

4

Talouspolitiikka

- Minkälaisia talouspolitiikan keinoja poliittisilla päättäjillä on käytettävänä ja mitä niistä seuraa?
- Mitkä ovat talouspolitiikan teorian keskeiset koulukuntaerot?
- Miten integraatio ja globalisaatio ovat vaikuttaneet talouspolitiikan päättäjien toimintamahdollisuuksiin?

© Mikko Mattila

5

Poliittiset suhdannevaihtelut

- Käyttävätkö vallassa olevat poliittiset päättäjät julkista taloutta hyväkseen pysyäkseen vallassa?
- Missä tilanteissa manipulointi kannattaa?
- Minkälaisia pitkän tähtäimen vaikutuksia manipuloinnilla on?
- VP-funktiot

© Mikko Mattila

6

Hyvinvointivaltio

- Minkälaisia hyvinvointivaltion malleja kehittyneissä maissa on luotu?
- Mitkä mallit tuottavat parhaiten taloudellista hyötyä tai "oikeudenmukaisuutta"?
- Miten mallit reagoivat taloudellisiin kriiseihin?
- Aiheuttaako laaja hyvinvointivaltio taloudellisia ongelmia?
- Ovatko eri mallit yhdentymässä samanlaisiksi?

© Mikko Mattila

7

Globalisaatio

- Mitä globalisaatiolla tarkoitetaan?
- Mitä vaikutuksia sillä on?
 - kansallisen poliittisen päätöksenteon rajoittajana
 - yksittäisten kansalaisten kannalta
- Tuhoaaako globalisaatio nykymuotoisen hyvinvointivaltion?
- Seuraako globalisaatiosta nykyisten hyvinvointivaltioiden samankaltaistuminen?

© Mikko Mattila

8

Euroopan Unioni

- Mikä on Euroopan yhdentymisen taloudellinen rationaliteetti?
- Miten EU on muuttanut jäsenmaiden poliittisten päättäjien mahdollisuuksia itsenäiseen päätöksentekoon?
- Minkälaisia pitkän tähtäimen vaikutuksia näillä uusilla rajoitteilla on?

© Mikko Mattila

9

Miksi julkinen sektori tarpeellinen?

- Tehokkuussyyt
 - julkishyödykkeiden tuotanto
 - muiden markkinahäiriöiden (*market failures*) korjaaminen
 - pyrkimys ns. Pareto-optimaalisuuteen
- Oikeudenmukaisuussyyt
 - Pareto-optimaalisia tiloja on useita → mikä valitaan?
 - markkinoiden tehokas toiminta ei takaa resurssien "oikeudenmukaista" kohdentumista (esim. tulonjako)

© Mikko Mattila

10

Pareto-optimaalisuus

- Italialainen taloustieteilijä Vilfredo Pareto (1848-1923)
- Pareto-parannus on sellainen muutos, jossa ainakin yhden toimijan hyvinvointi paranee, mutta kenenkään hyvinvointi ei huonone
- Pareto-optimaalinen tila, on sellainen tila, jossa ei ole mahdollista tehdä Pareto-parannuksia
- Pareto-parannukset käytännön politiikassa harvinaisia →
 - Pareto-parannus kompensatioiden kera (*Pareto improvement with compensation*)

© Mikko Mattila

11

Julkishyödykkeet

- Puhdas julkishyödyke on sellainen hyödyke, jossa
 - kulutus ei ole kilpailullista (*non-rivalry of consumption*) ja
 - kulutuksen poissulkevuus on mahdotonta (tai ainakin vaikeaa) (*non-excludability of consumption*)
- Markkinat eivät pysty tuottamaan julkishyödykkeitä (tai tuottavat niitä liian vähän) → tarvitaan julkista sektoria

© Mikko Mattila

12

Kulutuksen ei-kilpailullisuus

- Yksityinen hyödyke:
 - hyödykkeen kuluttaminen estää muiden kuluttamisen
 - jäätelö, auto, tuoli
- Julkinen hyödyke:
 - jos yksi henkilö kuluttaa julkishyödykettä, se ei estä muita tekemästä samaa
 - maanpuolustus, pato, patsas, majakka
 - kuluttajien lisääntyminen ei lisää tuotantokustannuksia → rajakustannus=0 → markkinat ei toimi

© Mikko Mattila

13

Kulutuksen ei-poissulkevuus

- Yksityinen hyödyke:
 - toisten kulutuksen estäminen on helppoa
 - jäätelö, auto, kengät
- Julkinen hyödyke:
 - toisten kulutuksen estäminen on mahdotonta tai kallista
 - majakat, maanpuolustus, pato
 - Seuraus: koska kuluttajia ei voi rahastaa, markkinat eivät voi tuottaa julkisia hyödykkeitä

© Mikko Mattila

14

Sekahyödykkeet

- Ei-kilpailullisuus ja ei-poissulkevuus eivät välttämättä esiinny yhdessä → sekahyödykkeet ("puolijulkishyödykkeet")
- Ei-kilpailullinen, mutta poissuljettavissa oleva hyödyke: TV-ohjelmat
 - katsojien lisääntyminen ei vähennä muiden mahdollisuuksia katsoa samaa ohjelmaa (ei-kilpailullisuus)
 - kuluttajia voidaan kuitenkin rahastaa: maksu-tv

© Mikko Mattila

15

Sekahyödykkeet

- Kilpailullinen, mutta ei-poissulkeva hyödyke: ruuhkainen tie
 - tiet ovat kilpailullisia hyödykkeitä, koska käyttäjien määrän kasvaessa yksittäisen käyttäjän mahdollisuudet nauttia tiestä pienenee (ruuhka)
 - käyttäjien poissulkeminen on kuitenkin niin kallista ja käytännössä hankalaa, että se ei kannata
- Meriittihyödykkeet: joidenkin hyödykkeiden osalta on katsottu, että markkinaratkaisut tuottavat liian vähän hyödykettä tai liian kalliilla vaikka kyseessä ei varsinaisesti ole julkinen hyödyke → julkinen tuotanto tai rahoitus → esim. terveydenhuolto

© Mikko Mattila

16

Hyödykkeiden tyypittely

	Poissuljettavuus mahdotonta	Poissuljettavuus mahdollista
Kulutus kilpailullista	Sekahyödyke (ruuhkainen tie)	Puhdas yksityinen hyödyke (jäätelö)
Kulutus ei-kilpailullista	Puhdas julkishyödyke (puolustus)	Sekahyödyke (TV)

© Mikko Mattila

17

Muita markkinahäiriöitä

- Julkishyödykkeiden lisäksi on myös muita markkinahäiriöitä, joiden korjaamisen julkista sektoria tarvitaan:
 - Kasvavat skaalatuotot
 - Riittämätön informaatio
 - Aikaviipeet
 - Negatiiviset tai positiiviset ulkoisvaikutukset

© Mikko Mattila

18

Kasvavat skaalatuotot

- Kasvavat skaalatuotot (tuotantokustannukset alenevat määrien kasvaessa) voivat johtaa epätäydelliseen kilpailuun
 - jos jonkun hyödykkeen tarjonta on yhden (monopoli) tai muutaman (oligopoli) suuren tuottajan hallussa, tuotanto on tehotonta (kuluttajat kärsivät)
 - keinoina julkinen tuotanto tai kilpailulainsäädäntö

© Mikko Mattila

19

Julkisen tuotannon mahdollisuudet

		MAKSAJA	
		Julkinen sektori	Yksityinen sektori
TUOTTAJA	Julkinen sektori	koulutus terveydenhuolto	Tilastokeskuksen maks. palvelut Tilastutkimukset yliopistoilta
	Yksityinen sektori	terveydenhuollon ostopalvelut perhepäivähoito	yksityiset hyödykkeet

© Mikko Mattila

20

Riittämätön informaatio

- Aina kuluttajilla ei ole tarpeellista informaatiota kulutuspäätöksen tueksi
 - esim. autojen ja sähkölaitteiden turvallisuus, lääkkeiden vaikutukset, ruoan lisäaineet
 - julkinen sektori voi toiminnallaan (tiedottaminen ja regulaatio) vähentää informaatio-ongelmaa
 - epätäydellinen informaatio vakuutusmarkkinoilla

© Mikko Mattila

21

Aikaviipeet

- Aikaviipeet
 - joidenkin hyödykkeiden tuotanto kestää niin kauan, että niiden tuotanto pelkäästään markkinoiden varassa tehotonta
 - asuntojen tuotanto, maataloustuotteet, lääkäreiden koulutus

© Mikko Mattila

22

Ulkoisvaikutukset

- markkinoiden hintajärjestelmä ei aina ota kaikkia tuotannon ja kulutuksen vaikutuksia huomioon
 - Negatiiviset ulkoisvaikutukset → hyödykkeen hinta liian pieni
 - saastuttaminen
 - Positiiviset ulkoisvaikutukset → hyödykkeen hinta liian suuri
 - koulutus, kirjastot
- Coasen teoreema: määrittelemällä omistusoikeudet, voi markkinamekanismi hoitaa ulkoisvaikutusongelman tehokkaasti
- Kioton sopimus ja päästökauppa

© Mikko Mattila

23

Julkisen sektorin koko

- Markkinahäiriötä voidaan pitää "minivaltion" kriteerinä
- Kaikissa nykypäivän kehittyneissä maissa julkinen sektori on huomattavasti suurempi, kuin pelkkä markkinahäiriöiden korjaaminen edellyttäisi
- Eräänä syynä se, että markkinoiden tehokas toiminta ei välttämättä takaa "oikeudenmukaista" yhteiskuntaa

© Mikko Mattila

24